

عنوان
وزارت معارف

آئینه عرفان

شرح اشتراك

ریاست تعلیم و تربیه
مقالات وارده اعاده نمیشود
اصلاح و درج حق اداره است

مجله علمی، ادبی، تصور، ماهانه
دوره دوم سال پنجم

مرکز (۹) افغانی [عزیزین دائمی] متعلمین [نصف معلمین] داخله (۱۰) * خارج (۴) کلدار

واحد فروشی و اشتراكش ماهانه ندارد

نمره مسلسل (۶۹)

۱

سنبله - ۱۳۱۴

بقلم مخلص زاده

اتحاف

طوری که در میان ملوک آسیا (چنانچه در چینیان، هندیان، اریانیان، افغانیان) از قرون قدیمه معمول است؛ در هر فرصت حکمداران بزرگ علم و ادب را رواج و فن صنعت را تحریک کرده اند. صفحات تاریخ غزنویان، غوریان، ملوک کرت تیموریان و غلجائیان، در اینان نیز ازین شواهد بسیار دارد. این حکومت ها نه تنها در قلمرو حکمرانی خود بلکه در ممالک مقتوحه نیز دین و اخلاق، شجاعت و سیاست و علم و معرفت را حمایت و تقویت و تعمیم و انتشار دادند حتی در ایام بحران و حرب در پیشرفت زراعت و صناعت؛ و در علم و مدنیت نیز مسامحه نکرده اند.

شهید مغفور اعلیحضرت محمد نادر شاه غازی بعد از انقلاب گذشته بر همین اساس سلف موازت مهم مملکت را با هر دو پله علم و عمل و با هر دو پایه جنگ و صلح برقرار و استوار میکرد. و در عمران و مدنیت بهمان اندازه رونق می بخشید که در معارف و مطبوعات تحریک و تشویق میکرد. از همین سبب بود که اساس پراکنده

اقتصاد و مدنیت و بنیان بر هم خورده معارف و صنعت این وطن را که متفکرین سالهای دراز اصلاح پذیر نمیدانستند و امید بهبود آنرا تصور کرده نمیتوانستند، در چهل و نه ماهه حیات سلطنتی خود از حنیض پریشانی باوج آرامی و ترقی رسانید. سیاحانی که در هنگام بحران و فلاکت این وطن عزیز را دیده از خرابی آن در حیرت بودند؛ بعد از تاسیس حکومتش از ترمیم و اصلاح آن در تعجب افتادند. چونکه انجمن های علمی و موسسات مدنی و صحتی، حرکت زراعی و اقتصادی در هر طرف مملکت پی هم عرض اندام میکرد. خصوصاً در مطبوعات و تالیفات ادوار قبل را تحت شعاع گرفت چونکه در اصلاح امور ملت و دولت اساس متین این خیر جاوید و این دانشور غیور مخصوصاً سعادت بز رگی را برای ملت یادگار پایدار گذارده اند. استرداد حقوق مفصوبه این ملت خوشبخت و این خاک پاک بود که نیاکان مقدس افغانی با عزم و درایت فطری آنرا حاصل داشته پیراث گذاشته بودند ولی از سه ربع عصر با بن طرف دستخوش غفلت و شخصیت شده. حریفان هوشیار آن حقوق را بگلو برده میخواستند بکلی بلع نمایند؛ این مرد بزرگ در سایه تدبیر متین و درایت رزین خود از حلقوم حریف کشیده صاحبان حقیقی بخشید که این نعمت در همه ادوار تاریخی این وطن سعادت دائمی است. لهذا اولاد وطن تا این وطن باقیست با نظم و نثر و با فعل و قول ثنا خوان آن شاه شهید اند. علاوه بر آن از بحر فیض گوهری گذاشت که تاج افتخار هر فرد و وطن است. این گوهر پاک نژاد اعلی حضرت محمد ظاهر شاه پادشاه جوان و مریکز آمال هر برنا و توان بوده. حافظ استقلال، حامی استقبال افغانیان است از بن و رو بعد از غیبت پیدر بزرگوارش بدون تغییر فکر و احساس محبوب همه وطن گردیده و صدای داخل و خارج در قبول آن يك نوا شده. امور عسکری و ملکی را مطابق فلسفه تشکیل و تأسیس حکومتهای مشروع با بازوهای پرنبروی اعمام بزرگوار و خدام و فاشعارش تدویر نموده آسایش عمومی را با وسائل عصری قریب ساخته بر تحکیم سلطنت هر روز میافزاید اصحاب فن و صنعت را تربیت

میکند و ارباب علم و هنر را تقویت نموده بر تعداد مؤسسات مدنی و اقتصادی علاوه مینماید و بر بند و آنها را و بر سرک و عمرانات و وطن میافزاید. علم را حمایت و فضل را رونق و صنعت را ترویج و فن را تشویق میکند.

خلاصه ابن فرزند صالح متر و کات پدر را اضعاف و نقشه جات موروثه را وسعت بخشیده ترویج علم و معارف را بهترین مشغله فکری میداند. از همین سبب است که در نهایشگاه عرفانی تعداد مطبوعات رونق روز افزون می یابد. و آثار مولفه و و ترقی میگذارد چنانچه در عهد مبارک این مایه استقبال تعداد مولفات و تراجم از خانه عشرات شروع کرده چندین در ژن کتب علمی و فنی و ادبی هم تالیف و ترجمه شده یکی بعد از دیگری در عالم مطبوعات عرض و جود کرده می آید برای تائید این مدعا نمونه چند از تالیفات دور هم یونش را که در جشن استقلال بنام نامیش اتحاد شده جائزه برده است با تعلیقات مختصری در اینجا درج میکنیم :-

۱- سوانح عمری اعلی حضرت المتوکل علی الله در (۱۱) صفحه به بحر رحمت نظم شده که دارای یکصد و بیست و هشت بیت است انشاء کنند. جناب شیر احمد خان جلال آبادی بوده چنین شروع کرده :-

شکر بیحد و نهایت ای عزیزان و وطن - واجب است از بهر ما بر در که آن ذالمنن
و چنین انجام داده است :-

کرد نبذی از حیات شاه شیر احمد در رقم - گوئی آبیات او را چکیده از قلم
۲- نظم جلد اول فاروق نامه در حدود (۷۲۰) بیت بوده به بحر تقارب نظم یافته
این کتاب نیز اثر شیر احمد خان موصوف است که درین اواخر کتاب الفاروق اثر شبلی و ترجمه علیا جناب مرحومه را برشته نظم کشیده چنین آغاز میکند :

خدا با توئی غا لب و هم قد بر - بری از ضد و نند و مثل نظیر

و النجا مش چنین است :

ز شیر احمد است این دعا صبح شام - اجابت زحق خواهدش والسلام

۳ - تحفة الاخيار :- تأليف جناب ملا روشندل خان معلم حبیبیه و استقلال بوده در حجم (۱۳۶) صفحه ($\frac{1}{8}$) کاغذ رایج است که بدون فصل و باب معین دارای مباحث عمده تصوف، اخلاق و معاملات و عقیده بوده مزین بآیات مبارکه و احادیث صحیحیه است بعد از تغییر اسلوب مطابق خط حرکت هر شخص بادیانت است آغاز کتاب چنین است :

حمدای حدمر خدای را که او ملک حکیم است - جواد کریم است و عزیز است و رحیم است - و انجام آن چنان :

هذه آخر ما الفته في عصر السعادة المتوكل على الله

۴ - لغات پشتو :- جامع این کتاب پابند محمد خان معلم مکتب استقلال است که لغت پشتورا به فارسی ترجمه کرده تقریباً پنج هزار لغت را در حجم (۱۶۶) صفحه $\frac{1}{8}$ جای داده است این کتاب در بن و آخر بغرض استفاده افراد نوآموز پشتو ترتیب یافته بر طبق هجای ابجد و بن گردیده و متضمن قواعدی چند است که قرائت این کتاب بدانستن آن قواعد مربوط میباید شد ولی بیشتر آن قواعد تعلق باملا دارد و بعضی ازان بصرف پشتو .

۵ - طیاره :- این اثر تألیف راد بو میخا تیک محمد صدیق خان طرزی بوده در حجم (۱۶۴) صفحه ربع نخسته است و مندرجات کتاب بطور عمده عبارت از مباحث ذیل است :-

تاریخ پرواز، قدم اول از ترقیات طیاره، ترقیات طیاره ازلی لی نیتال تا حرب عمومی، ایجاد طیاره، ترقیات آلات سبکتر از هوا تا حرب عمومی، تقسیمات و خدمات عمومی طیاره، اساس موتور طیاره و صورت کار آن، صورت کار موترهای چهار حالتی، طیاره، موتور طیاره چطور چرب نموده نگاه کرده میشود؟ اهمیت موترهای طیاره

طیاره رسائل اسپورت است. خدمات انواع طیاره، طیاره ملکی اقسام طیاره های سفری طیاره های محافظه زراعت و تجارت. نقشه برداری و عکس گیری توسط طیاره، ماشینندار طیاره، مدافعۀ هوائی، ترقیبات هواپازری بسته به معانی است. (۱۶۰ قطعه عکس دارد.)

۶ - سیر فی یا با زیچۀ حزین: - اصل این کتاب در انما ثبت که شاعر و ادیب معروف الهان تیدودور کورنریکصد ریست سال قبل نوشته موضوع آن جنگ و فتوحات سلطان سلیمان عثمانی در اوریا بوده دارای پنج حصه است که متضمن ۳۲ برده میباشد. محمد کریم خان این کتاب را با حفظ اصل عیناً ترجمه کرده.

۷ - قوانین اساسی کیمیا: - تالیف محمد یونس خان معلم لیسه استقلال وفا کولنه سیانس بوده دارای (۱۳۸) صفحہ در بع نخته است. معلم موسوف این کتاب را مطابق صنف اخیر لیسه وفا کولنه سیانس تالیف کرده.

درین کتاب از مخلوطات آغاز نموده با جدول استحصال القلی ها و املاح غیر قابل حل انجام می دهد با جمله ۱۱۷ مبحث و قانون های مشهور کیمیا را بصورت مختصر و ساده بیان میکند. این کتاب بعد از تقرر اصطلاحات علمی نخستین کتابیست که بر این شکل موزون تا کنون تالیف و ترجمه شده است.

۸ - سیر و تکامل توپچی: - این کتاب را محمدناصرت خان که چندی محصل فن عسکری در ترکیه بود از آثار مختلف ترکی ترجمه نموده بصورت کتابی تدوین کرده از غارهای محاربه شیردغ ناموده به معلوماتی که راجع به طویپهای الهان در حرب عمومی جهت بمبارد قلعه های یاریس بمسافه ۱۳۰ کیلومتر استعمال شده است انجام داده چند قطعه عکس نیز اقتباس کرده درین کتاب الحاق نموده است.

هرگاه این کتاب از طرف هیئت مخصوص این فن قبول شود برای کورسهای حربی سودمند خواهد شد.

۹ - کیمیا ی آلی: تالیف رجب علیخان ظاهری محصل فاکولته طبی است که در ضمن

تحصیل و اکتساب از نوت‌های پروفیسورهای خود استفاده کرده فکرهاییکه از کتاب کوهن گرفته بران اضافه نمود برای صنوف اخیر اعدادی ترتیب‌بندی و بن کرده است شروع کتاب از اصول مقدماتی که تجزیه مواد آلیه و ترکیبات را بیان نموده به ایدیلین انجام داده مجموع این مباحث را در حجم ۱۰۶ صفحه گنج‌آئیده است.

۱۰ - کیمیای مقدماتی: تالیف محمدحسان خان معدن شناس است: متضمن مباحث کیمیای ابتدائی است. شروع این کتاب را جمع بنا ریخ کیمیای و نحو لائیکه در مفهوم کیمیا واقع شده ولی از اکتشافاتیکه در قرون وسطی بفن کیمیا پدید آمده ولو کان بطریق اختصار و اجمال باشد خالیست. بعد در اعمال و اصلاحات کیمیا که هر شخص هواخواه کیمیا از دانش آن ناگزیر است بزبان خیلی ساده بیان کرده جدول تغییرات عناصر فلزی و غیر فلزی و جدول رموز کیمیا از قبیل حالات و درجه احتراق، وزن مخصوص و ذرات اجسام و مواد و درجه اذابۀ آن اقسام فلزات را اجمالاً تحریر کرده بعد از آن در طبیعت هوا و آب و معادن گذشته بالاخره برکب مس و گوگرد و یک چند سطر عذریه خائنه داده است. همه این مباحث با استنادی جدا و ل برای آنانیکه از مقدمات کیمیا با آسانی واقف شدن میخواهند مفید میباشد. چه بزبان خیلی ساده در حجم (۱۸۱) صفحه $\frac{1}{8}$ نخته معمولی تحریر گردیده.

۱۱ - رساله منطق: این کتاب نیز که ترجمه تالیف سید ابراهیم خان عالم‌شاهی است که در حجم (۵۸) صفحه ربع نخته تحریر یافته و بقول مؤلف یکدسته یاد داشتهای است راجع به منطق صوری که مؤلف محترم در کورس ادبیات و حقوق در هنگام تدریس خود از آثار مختلف جمع و تلفیق نموده بصورت یک رساله گذارده است. مباحث منطق را اگرچه بیشتر مؤلفین و مترجمین شرق اسلامی در قرن گذشته در مدارس علمی سابق چنین ترتیب داده اند ولی مزیت این رساله همین است که بزبان خیلی سهل رساله تحریر گردیده اینقدر دارد که علمای عصر در بحث‌های تصدیقات و تصدیقات طریق محاکمه و صور و معانی جدیدی که علاوه

کرده اند خالیت و اشکال جدیدی را که علاوه بر اشکال اربعه قدیمه امروز دریافته اند درین کتاب صرف نظر کرده خلس و اجمال منطق فارابی و بالاخره فهرست مشروح منطق سوری شمرده میشود. برای هر محصل منطق بطور ابتدائی مفید و کفایت.

۱۲ - علوم طبیعیہ شعبه برق :- به ترجمه و تالیف میخانیک رادیو عبدالحق خان قندهاری تدوین گردیده منبع این ترجمه آثار روسی میباشد. این کتاب مثل سایر کتبی است که درین زمینه در هر موقع تالیف شده می آید از حصول الکتریسیه و مقناطیس شروع کرده اجسام هادی و عائق مثبت و منفی و آله الکتروسکوپ و قطبین و ماشین های الکتربک و اثر جریان برق مقناطیسیت و خواص کیمیاوی جریان الکتربک و استفاده ازان در تقضیض و طلاکاری و شدت جریان الکتربک و قانون های (اوم) و بالجمله فائده های آن در ضمن ما شینهای تجارائی و صحنی و مدنی خاصه در مخابرات تیلیفون و تیلگراف و راد یوور موز آن میباشد. این کتاب در حجم (۱۹۷) صفحه بوده برای محصلین ابتدائی این مسلک مفید است. در سبکش سادگی و در اصطلاحاتش نازکی ید بدار است.

۱۳ - میکانیک :- طریقه های ۱۳ و ۷۵ صحرا و طویپهای ۱۷ و ۷۵ ابوس. این کتاب را محمد آصف خان پیلوت از ابطالوی ترجمه کرده راجع باین طوپ و مالز مه و طریق نقل و استعمال و قوت و مسائره بهترین کتابیست که درین زمینه تالیف و ترجمه شده در عالم تالیفات و ترجمه و بالاخره در عالم مطبوعات عسکری و وسائط تعلیم مسلکی که استناد بر ریاضیات داشته باشد قیمتدار بوده برای معلمین طوپچی و ضابطان فنی که در اردوی شاهانه اند و وسیله پرورش و ترقی فکریست. باوجود اینکه این کتاب ۱۷۳ صفحه را اشغال کرده ولی مندرجات آن را میتوان متضمن صدها صفحه دانست.

۱۴ - فزیک و شمی حریمی :- این اثر در اصل بسط و شرح یاد داشت های بوده است که جناب محمد نبی خان در اثنای معلمی خود در مکتب حریمی از روی بک

پروگرام متین و بلند آن مکتب آثار بسیاری از علمای مسلکی مراجعت نموده در تالیف آن بسا زحمات را از دست بی وسائلی متحمل شده، جمع و تدوین و بسط و شرح نموده است این کتات مرکب از دو قسمت بوده یکی مباحث فزیک که متضمن شعبات هوا، صدا، نور و برق بوده، شرح و بسط آن از نقطه نظر یک تعلیم یافته میباشد، قسمت دوم راجع به کیمیا بوده از تاثیرات کیمیائی و سائط حرسی و انواع بارود و طریق استعمال و محافظت آن و طریق حفظ نفس از آن میباشد، قسمت اول ۱۱۵ صفحه و قسمت دوم ۴۲ صفحه بوده جمعاً ۱۵۷ صفحه ریع تخته را دربر گرفته است اسلوبش بسیط و مندرجانش مرکب بوده جهت مکتب حرسی به پروگرام امروز تطبیق داده.

۱۵ - کتاب تاریخ خلافته الاولی: جناب قاضی عبدالحق خان معلم فعلی مکتب حریه جمع و تالیف کرده خلافت حضرت صدیق (رض) را از روز وفات حضرت رسول اکرم (صلعم) الی وفات حضرت خلیفه باقیام امور دینی، نظامی و ملکی و مدنی و عرفانی تصور بر و تشریح نموده در حین تالیف این کتاب طوریکه خود مؤلف محترم اشاره میکند به کتب مسوط ابن رسته مثل مقدمه ابن خلدون، ابن اثیر، تاریخ الخلفای سیوطی کتاب الامامه و اسیاسه و اقدی و خلی الایام رجوع کرده اقتباسات مهم نموده تالیف مفیدی بر روی کار آورده است، مؤلف فاضل علمیه این کتاب را دوام داده خلافت حضرت عمر (رض) و خلافت حضرت عثمان (رض) و خلافت حضرت علی کرم الله وجهه را بهمین اسلوب نثر بر یکند از کتب عمده این رشته برای خارج از مکتب خواهد شد. حجمش در حدود (۲۳۰) صفحه بوده غیرت و حمیت اسلامی را تمثیل میکند.

۱۶ - تاریخچه شعر پشتو: این کتاب در حدود (۱۵۰) صفحه بزرگ بقلم پیر حرارت جوان فاضل عبدالحق خان مدبر طلوع افغان نثر بر یافته است این کتاب درین رشته از این کتابیست که تا کنون بقید نثر بر آمده و در تحریر آن طوریکه مؤلف فاضلش بابک و جدو هیجان داخل کار شده زیاده بر ۶۰ جلد اثر درین باب

مطالعه و تدقیق کرده بهترین و ضمیمه ملی را در بن عهد ملت نواز ادا نموده . این کتاب را میتوان جزو پررگرام صنوف ایسه قرار داد . مؤلف فاضل این کتاب گویا صفحات تاریخ ادبیات پشتورا تا یک هزار طی کرده تقریباً ادوار هزار ساله شعر پشتورا از زوایا و خفایای او را ق تاریخ کشف نموده روح گذشتگان را شاد و امید معاصرین را بر کمال و نسل آینده را مفتخر میدارد لطف مخصوصی که در اینجا بکار برده معاصر ملی را در قالب زبان فارسی وطنی آورده در محضر فارسی دانان تمثیل نموده بر افتخار ملی افزوده است .

تبع محترم غلام جیلانی خان جلالی

پیوسته بگذشته

دائرة المعارف ها

قسمت (۲)

انسانای کلوییدیای عربی و اسپانیولی : گازین میشل (Gaxin Michel) عالم و مستشرق ایتالیائی در حدود (۱۷۱۰ - ۱۷۹۱) در اسپانیا از هائیکه رئیس کتابخانه کتب قدیمی و عتیقه قصر سلطنتی ایسکوریاال بود دایرة المعارف عربی اسپانیولی را ترتیب داد . این کتاب مهم علاوه بر اینکه بر موضوعات متنوعه علوم و فنون مشتمل بود و از شرق و غرب معلومات میداد فهرست کتب خطی ایسکوریاال را هم در بر داشت ، و به سال (۱۷۶۰ - ۱۷۷۰) در مادرید بطبع رسید .

در عین همان عصر پیوالی ایتالیائی در شهر وینس بحدود سنه ۱۷۴۴ یک انسانای کلوییدیای جامعی را در ۱۰ مجلد ترتیب و تدوین نمود که بر انواع علوم مروجه آن عصر مشتمل بوده بوسیله مقانت موضوعات و تصاویر اعلی منتها جانب جلب توجه واقع گردید .

کنور ساتر یون لیکز بکون ، برکهاوس : این دایرة المعارف از مهم ترین